

Đổi mới tư duy lý luận của Đảng trong lĩnh vực văn hóa

PGS, TS ĐỖ ĐÌNH HẰNG*

Ngay từ khi thành lập và trong suốt quá trình lãnh đạo cách mạng nước ta, ĐCS Việt Nam luôn xác định văn hóa là một lĩnh vực rất quan trọng. Xây dựng và phát triển văn hóa, hướng văn hóa phục vụ một cách có hiệu quả sự nghiệp cách mạng là vấn đề có tính chiến lược, một trọng tâm trong công tác lãnh đạo của Đảng. Đổi mới tư duy, phát triển lý luận về văn hóa là một đóng góp quan trọng của Đảng về góc độ sáng tạo văn hóa, khẳng định bản lĩnh cách mạng của Đảng trong vai trò lãnh đạo văn hóa trước hoàn cảnh lịch sử mới của dân tộc và thời đại.

1. Trong thời kỳ đổi mới, văn hóa là một lĩnh vực được Đảng ta thường xuyên quan tâm. Quan điểm đổi mới của Đảng về văn hóa *trước hết* được thể hiện bằng nhận thức của Đảng về vai trò, vị trí của văn hóa trong đời sống xã hội nói chung và vai trò của văn hóa với sự phát triển kinh tế - xã hội nói riêng. Tại Đại hội VI (1986), Đảng đã chỉ rõ: trong thời kỳ mới, đồng thời với việc xây dựng kinh tế, dứt khoát phải *xem trọng* các vấn đề văn hóa, giải quyết tốt các vấn đề ấy để tạo ra môi trường văn hóa thích ứng cho sự phát triển. "Hai vấn đề văn hóa và kinh tế - xã hội gắn chặt nhau, vừa là những vấn đề cơ bản lâu dài, vừa cấp bách trước mắt. Nếu nhận thức đúng và giải quyết tốt sẽ

thúc đẩy đất nước vượt qua khó khăn, phát triển mạnh mẽ và bền vững; nhưng nếu nhận thức không đúng, giải quyết không tốt thì tình hình sẽ trở nên phức tạp hơn nhiều"¹. Trong thời kỳ CNH, HĐH đất nước, Đảng ta càng chú trọng lĩnh vực văn hóa, coi *văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội, vừa là mục tiêu, vừa là động lực thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội*. Quan điểm của Đảng về vị trí, vai trò của văn hóa trong thời đại ngày nay phù hợp với nhận thức chung của nhân loại. Điều cần phải nhấn mạnh là, trong quan điểm về vai trò của văn hóa với đời sống xã hội, với sự phát triển kinh tế - xã hội, Đảng ta rất chú trọng vai trò của văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội. "Thiếu nền tảng tinh thần tiến bộ và lành mạnh, không quan tâm giải quyết tốt mối quan hệ giữa phát triển kinh tế với tiến bộ và công bằng xã hội thì không thể có sự phát triển kinh tế - xã hội bền vững"², "xây dựng và phát triển kinh tế phải nhằm mục tiêu văn hóa, vì xã hội công bằng, văn minh, con người phát triển toàn diện. Văn hóa là kết quả của kinh tế đồng thời là động lực của sự phát triển kinh tế. Các nhân tố văn hóa phải gắn kết chặt chẽ với đời sống và hoạt động xã hội trên mọi phương diện chính trị, kinh tế, xã hội, luật pháp, kỹ cương... biến thành nguồn lực nội sinh quan trọng nhất của phát triển"³.

Để văn hóa thực sự là nền tảng tinh thần, mục tiêu, động lực của sự phát triển kinh tế - xã hội, Đảng xác định nhiệm vụ trung tâm của văn hóa là xây dựng con

* Trưởng khoa Văn hóa XHCN, Học viện chính trị khu vực I

người Việt Nam có "trí tuệ, đạo đức, tâm hồn, lối sống, tình cảm, có nhân cách tốt đẹp, có bản lĩnh vững vàng, ngang tầm sự nghiệp đổi mới vì dân giàu, nước mạnh, xã hội văn minh"⁴.

HNTƯ 5 (Khóa VIII) đề ra nhiệm vụ xây dựng con người Việt Nam trong giai đoạn cách mạng mới với 5 đức tính:

"- Có tinh thần yêu nước, tự cường dân tộc, phấn đấu vì độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, có ý chí vươn lên đưa đất nước thoát khỏi nghèo nàn lạc hậu, đoàn kết với nhân dân thế giới trong sự nghiệp đấu tranh vì hòa bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội.

- Có ý thức tập thể, đoàn kết, phấn đấu vì lợi ích chung.

- Có lối sống lành mạnh, nếp sống văn minh, cần kiệm, trung thực, nhân nghĩa, tôn trọng kỷ cương phép nước, quy ước cộng đồng; có ý thức bảo vệ và cải thiện môi trường sinh thái.

- Lao động chăm chỉ với lương tâm nghề nghiệp, có kỹ thuật, sáng tạo, năng suất cao vì lợi ích của bản thân, gia đình, tập thể và xã hội.

- Thường xuyên học tập, nâng cao hiểu biết, trình độ chuyên môn, trình độ thẩm mỹ và thể lực"⁵.

Con người có những đức tính đó chính là con người văn hóa - cội nguồn, trung tâm, động lực của sự phát triển kinh tế - xã hội. Đảng chỉ rõ, cùng với nhiệm vụ trung tâm là xây dựng con người, công cuộc xây dựng và phát triển văn hóa đồng thời còn có những nhiệm vụ cụ thể: xây dựng môi trường văn hóa, phát triển sự nghiệp văn học nghệ thuật, bảo tồn và phát huy di sản văn hóa, trong đó chú trọng bảo tồn và phát triển văn hóa các dân tộc thiểu số; củng cố và hoàn thiện thể chế văn hóa; phát triển sự nghiệp giáo dục - đào tạo và khoa học - công nghệ, phát triển đi đôi với quản lý tốt hệ thống thông tin đại chúng; có chính sách đúng đắn đối với tôn giáo, mở rộng hợp tác quốc tế về văn hóa. Trong xây dựng và phát triển văn hóa, đặt trọng tâm vào nhiệm vụ xây dựng tư tưởng, đạo đức, lối sống và đời sống văn hóa. Đây là những thành tố quan trọng nhất của đời sống tinh thần, là những lĩnh vực mà bên cạnh những thành tựu còn bộc lộ nhiều mặt yếu

kém, khuyết điểm cần phải có giải pháp khắc phục kịp thời để văn hóa thực sự là nền tảng tinh thần xã hội, mục tiêu, động lực của sự phát triển kinh tế - xã hội.

2. Quan điểm đổi mới của Đảng về văn hóa được thể hiện ở mục tiêu của sự nghiệp văn hóa Việt Nam. Ngay từ *Đề cương về văn hóa Việt Nam* (năm 1943), Đảng đã nêu mục tiêu lâu dài của sự nghiệp văn hóa Việt Nam dưới sự lãnh đạo của Đảng là nền văn hóa XHCN. Kế thừa và phát triển quan điểm về văn hóa trong quá trình cách mạng Việt Nam từ *Đề cương về văn hóa Việt Nam, Chủ nghĩa Mác và văn hóa Việt Nam* (năm 1948), trong thời kỳ đổi mới, CNH, HĐH Đảng đề ra mục tiêu xây dựng *nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*. Nền văn hóa đó được *Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội* xác định là 1 trong 6 đặc trưng của CNXH. "Nền văn hóa tiên tiến là một nền văn hóa yêu nước và tiến bộ mà nội dung cốt lõi là lý tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội dưới ánh sáng của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, với mục tiêu tất cả vì con người, vì hạnh phúc và sự phát triển phong phú, tự do, toàn diện của con người trong mối quan hệ hài hòa giữa cá nhân và cộng đồng, giữa xã hội và tự nhiên. Nền văn hóa đó không chỉ tiên tiến về nội dung tư tưởng mà cả trong hình thức biểu hiện, trong các phương tiện hiện đại để chuyển tải nội dung".

"Bản sắc dân tộc của văn hóa Việt Nam bao gồm những giá trị bền vững, những tinh hoa được vun đắp nên qua lịch sử hàng ngàn năm đấu tranh dựng nước và giữ nước, tạo thành những nét đặc sắc của cộng đồng các dân tộc Việt Nam, con người Việt Nam. Đó là lòng yêu nước nồng nàn, ý chí tự cường dân tộc; tinh thần đoàn kết; tính cộng đồng gắn kết cá nhân - gia đình - làng - nước; lòng nhân ái bao dung, trọng nghĩa tình đạo lý; đấu óc thực tế; đức tính cần cù, sáng tạo trong lao động; tế nhị trong cư xử, giản dị trong lối sống... Bản sắc dân tộc còn đậm nét trong các hình thức biểu hiện mang tính dân tộc độc đáo"; "... "tiên tiến" với "đậm đà bản sắc dân tộc" là một thể thống nhất, không tách rời nhau trong "nền văn hóa Việt Nam"⁶.

Nền văn hóa Việt Nam trong thời kỳ đổi mới được xây dựng trên cơ sở những giá trị văn hóa tốt đẹp của

truyền thống dân tộc, mở rộng giao lưu, tiếp thu có chọn lọc những tinh hoa văn hóa nhân loại, kết hợp hài hòa giữa truyền thống và hiện đại, dân tộc và quốc tế. Chỉ có một nền văn hóa như thế mới thực sự là nền tảng tinh thần của xã hội, là động lực thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội, đưa nước ta thoát khỏi nghèo nàn, lạc hậu. Đây là mục tiêu chiến lược, thể hiện sự quán triệt và cụ thể hóa mục tiêu chung của sự nghiệp đổi mới là phấn đấu xây dựng một xã hội "dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh", một nước có "văn hóa cao" như mong muốn của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

3. Đổi mới tư duy lý luận của Đảng ta trong lĩnh vực văn hóa còn thể hiện ở chỗ, Đảng ta đã gắn sự nghiệp văn hóa với sự nghiệp CNH, HĐH đất nước, gắn văn hóa với những vấn đề nảy sinh trong xu thế toàn cầu hóa, với kinh tế thị trường. Trong thời kỳ mới, sự phát triển toàn diện của đất nước đòi hỏi phải tiếp tục phát triển nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc tương ứng và đồng bộ với sự phát triển kinh tế - xã hội, đáp ứng ngày càng tốt hơn yêu cầu phát triển của xã hội và con người trong điều kiện mới. Sự thâm nhập và thúc đẩy lẫn nhau giữa phát triển kinh tế và văn hóa ngày càng sâu rộng. Muốn phát triển kinh tế, hiện đại hóa công nghệ sản xuất..., phải có sự chuẩn bị sớm, chu đáo về đào tạo nhân lực, xây dựng cơ sở hạ tầng của nền kinh tế gắn với xây dựng cơ sở của nền văn hóa tương ứng. Có như vậy mới tạo ra sự tác động thuận chiều, thúc đẩy nhau cùng phát triển giữa kinh tế và văn hóa, đáp ứng nhu cầu ngày càng đa dạng của nhân dân. Gắn văn hóa với sự nghiệp CNH, HĐH, giải quyết có hiệu quả những vấn đề nảy sinh trong đời sống xã hội trong điều kiện kinh tế thị trường, toàn cầu hóa... góp phần quan trọng vào việc giữ vững ổn định chính trị và tạo nên những thành tựu về kinh tế, xã hội, an ninh, quốc phòng, đối ngoại... của đất nước ta trong thời gian qua.

4. Tư duy mới của Đảng ta trong lĩnh vực văn hóa còn thể hiện ở chỗ, Đảng ta đã gắn kết giữa nhiệm vụ phát triển văn hóa với nhiệm vụ xây dựng, chỉnh đốn Đảng. Để đảm bảo sự lãnh đạo của Đảng về văn hóa, NQTƯ 5 (Khóa VIII) đã chỉ rõ: Yêu cầu xây dựng và

phát triển đất nước trong giai đoạn mới đòi hỏi Đảng ta phải tăng cường và nâng tầm lãnh đạo trên lĩnh vực văn hóa; phải xây dựng văn hóa từ trong Đảng, trong bộ máy Nhà nước như Bác Hồ đã dạy: "Đảng ta là đạo đức, là văn minh"; đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng theo hướng vừa bảo đảm cho văn hóa phát triển đúng định hướng, vừa bảo đảm thực hiện quyền tự do, dân chủ cá nhân trong sáng tạo văn hóa trên cơ sở phát huy tinh tự giác cao với mục đích đúng đắn. Gắn chặt nhiệm vụ xây dựng văn hóa với nhiệm vụ xây dựng, chỉnh đốn Đảng thông qua cuộc vận động lớn về xây dựng đạo đức, lối sống theo tư tưởng Hồ Chí Minh. Đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng tiến hành đồng thời với việc nâng cao hiệu quả quản lý nhà nước về văn hóa...

Với tinh thần đó, HNTƯ 10 (Khóa IX), tháng 7-2004, đã chỉ rõ: "Đảm bảo sự gắn kết giữa nhiệm vụ phát triển kinh tế là trung tâm, xây dựng, chỉnh đốn Đảng là then chốt với không ngừng nâng cao văn hóa - nền tảng tinh thần của xã hội; tạo nên sự phát triển đồng bộ của ba lĩnh vực trên chính là điều kiện quyết định đảm bảo cho sự phát triển toàn diện và bền vững của đất nước"⁶. Đặt vấn đề phát triển văn hóa làm nền tảng tinh thần xã hội, gắn kết và đồng bộ với phát triển kinh tế là trung tâm, xây dựng Đảng là then chốt, chính là bước phát triển mới về nhận thức, tư duy lý luận về văn hóa, về vị trí của công tác văn hóa và vai trò lãnh đạo của ĐCS Việt Nam trên lĩnh vực văn hóa trước tình hình mới. Đẩy mạnh xây dựng văn hóa trong các tổ chức đảng, xây dựng văn hóa Đảng cũng là một quan điểm mới, một khâu đột phá nhằm xây dựng và phát triển văn hóa Việt Nam trong thời kỳ đẩy mạnh CNH, HĐH ở nước ta những thập niên đầu thế kỷ XXI.

1, 2, 3, 5, 6. Đảng cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Hội nghị lần thứ năm Ban chấp hành Trung ương Khóa VIII*, CTQG, H, 1998, tr.17, 55, 58-59, 21-22, 25

4. Đảng cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Hội nghị lần thứ tư Ban chấp hành Trung ương Khóa VIII*, CTQG, H, 1993, tr.53

7. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, CTQG, H, 1996, T.8, tr.494

8. Ban tư tưởng - văn hóa Trung ương: *Tài liệu nghiên cứu kết luận Hội nghị lần thứ mười Ban chấp hành Trung ương Khóa IX*, CTQG, H, 2004, tr.53.